دخول لحظهای شهر و تصحیح احکام با فعلیت تدریجی

آیا این احتمال در فقه الحدیث روایت عمر بن یزید بهعنوان احتمال سوم مجالی برای طرح دارد یا ندارد؟ اگر بهعنوان یک محتمل در استظهار از این حدیث مجالی دارد، فوائد مهمی دارد. اول استظهار سر برسد و عرف عقلاء معیت کنند، اینکه امام علیهالسلام از تناسب «اذا رأوا الهلال» و «قد دخل» اینطور میفرمایند. یعنی وقتی هلال را ندیدند میگویند هلال ماه شوال است و ماه داخل شده است. اگر این احتمال هست، بعداً حل میکنیم که چطور میشود در وسط روز داخل شود؟ اگر یادتان باشد بحثهای مهمی که در اینجا داشتیم همین بود. «قد دخل» یعنی مثل اینکه برای انابالغ زوال شد. ساعت دو بالغ شد. یا حائض. «زالت الشمس» اما چون حائض است نمازش واجب شده یا نه؟ عرض کردیم زوال شمس که آمد برای همین حائض هم دارد کار انجام میدهد. یعنی یک جزئی از موضوع وجوب نماز ظهر را برای حائض میآورد؛ برای آن انابالغ میآورد. این جزء که آمد زوال شد. او انابالغ است. او حائض است. خب ساعت دو بالغ شد، میگوییدی خب زوال که شده بود. باید بخوانی. نمیتوان گفت «اذا زالت الشمس دخل وقت الصلاة، فوجب الصلاة»، لذا وقتی ساعت دو بالغ شدی نباید نماز بخوانی. اینجا هم همین را میگوییم. میگوییم «اذا رأوا الهلال قالوا قد دخل الشهر الحرام»، فقط اجرای احکام وجوب و ادعیه و ... سر جای خود است. فعلیت هر کدام تدریجی است. ولی یک مؤلفه موضوع حکم که دخول شهر است، وسط روز هم شده است. این نکته مهمی است. اگر استظهار از این حدیث نزد عقلاء سر برسد، این مطلب مهمی است. یعنی دخول شهر لحظهای است، نه اینکه تقویمی باشد تا برای وقت غروب صبر کنید. او داخل شد. بله اگر میخواهید تقویم درست کنید، اول شب را بگیرید. میخواهید دعاهای شب اول ماه را بخوانید، اول شب را بگیرید. اما اگر روایت رسید که «اذا رأیتم الهلال فلتشیروا الیه بالاصابع قف مکانک و ادع...»، عرف عام چه میگوید؟ الآن هنوز شب نشده و هلال ماه شوال را ندیدند. این حدیث معنا دارد یا نه؟ بگوییم نه، اینکه هلال شوال نیست. باید تا شب صبر کنی. عرف این را نمیگوید. عرف میگوید ولو الآن ساعت چهار است و هلال را ندیدیم، «فلا تشیروا الیه بالاصابع و ادعوا بهذا الدعا». حالا منتقشه در همه اینها جای خودش باشد. این پایان عرض من از این حدیث شریف است. علامه طباطبایی سید بحر العلوم هم در این مصابیحشان افاده فرمودند و از محضرشان کمال بهره را بردیم.

کتاب الدرة النجفیة سید خیلی عالی است. ولو امثال من طلبه درس نخواندهایم. مظنون من است که وقتی منا سبت میشد و حاج آقا شعرهای دُرّة را میخواندند، کل دُرّة را حفظ بودند. فقط چیزی که تأسف میخوردند این بود: میفرمودند ای کاش مرحوم سید در دُرّة وارد فروعات تفصیلیه نشده بودند تا دوره فقه را تمام میکردند. حاج آقا این را مکرر میفرمودند. خود دُرة تفصیلاتی دارد. از عروه مفصل تر است. شعر است اما مفصل وارد فروعات میشوند. ولذا نتوانستند آن را تمام کنند. به گمانم تا جایی که مرحوم سید فقه را به نظم در آوردند، گوای صاحب جواهر ملتزم هستند که به کلام سید تبرک کنند و شعرهای ایشان را در جواهر بیاورند. در خاطرم به این صورت است. میتوان تفحص کرد.

شاگرد: بحث دُرّة را چرا اشاره کردید؟

استاد: برای تشکر از سید و افادات ایشان بود. این هم از سائر مولفاتشان است. نمیدانم کسی برای آن شرح ننوشته ای نه. اگر کسی شرح ننوشته خیلی حیف است.

شاگرد۲: تا کجا شعر گفته اند؟

استاد: شاید صلات مسافر بود. صلات تمام نشده است ولی ماشاءالله خیلی مفصل است.

شاگرد: وجه اثباتی فقه الحدیث چه شد؟

استاد: اگر بگوییم کلام امام علیه‌السلام ناظر به عرف و رسم نیست، ناظر به استدلال عرف است، ناظر به آن چیزی است که خود عرف روی ارتکازشان میگویند، نه آن چه که از پدر و مادر و به رسم بیرونی گرفته‌اند. اگر این را بگوییم معنایش این میشود که وقتی هلال دیده شد شهر به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های موضوع احکام دخول شهر داخل شده. بقیه احکامش مثل ادعیه لیل، وجوب صوم و سایر چیزها به تدریج به فعلیت میرسد. و منافاتی ندارد که دخول شهر وسط روز بوده. به خلاف اینکه بگوییم اگر وسط روز دیدی هنوز شهر داخل نشده و باید تا غروب صبر کنیم. بنابر این به «اتموا الصیام الی اللیل» در روز سی ام نیاز داریم. این معلوم باشد. چرا؟ به‌خاطر اینکه اگر ساعت دو بعد از ظهر هلال دیده شد، روی این مبنا شهر شوال داخل شده است. خب پس چرا تا آخر حرام است که روزه را بخورد و کفاره دارد؟ میگوییم آیه فرموده «ثم اتموا الصیام الی اللیل»؛ حالا که شما صبح روزه گرفتید، حق ندارید امروز را بخورید. خب این دو-سه ساعتی که از شهر شوال است، چه میشود؟ شارع بالحکومه برای این دو-سه ساعت حکم ماه مبارک بار میکند. میگوید شما باید در این دو-سه ساعت روزه ماه مبارک را تمام کنید. یعنی استظهار نیاز است. اما بنابر وجه های دیگر اینطور نیست. اگر بالدقه از ساعت دو بعد از ظهر هلال را دیدی، از اینجا تا غروب بالدقه جزء ماه مبارک است. یعنی هنوز شوال الصلا ًداخل نشده است. خب «اتموا الصیام الی اللیل». دیگر نیازی به این استدلال را ندارند.

شاگرد: اگر فقط همین وجه را بگیریم و این بحث‌ها را لحاظ نکنیم همانطور که این حدیث به نفع صاحب وسائل نمیشود به نفع سید هم نمیشود؟

استاد: بله. یعنی «کما تری» سید برای این وجه سوم سر نمیرسد.

شاگرد: در ذهنم این وجه سوم بود و فقط وجه سلبی و نه ایجابی آن سر میرسد. یعنی معلوم است که نتیجه ای که صاحب وسائل گرفته غلط است. چون صاحب وسائل میگوید ماه را دیدی اما با اینکه الآن دیدی صبر کن تا فردا. یعنی این کماتری خیلی در در کردنِ وجه سلبی اقوی است

استاد: صاحب وسائل نمیگویند تا فردا صبر کن. میگوید اگر ساعت ده صبح دیدی، شبی که میآید شب اول است. در اینکه مشکلی ندارند.

بازبینی #3
ایجاد شده 1 دسامبر 2025 13:51:44 توسط ... .
به روزرسانی شده 25 فوریه 2026 15:58:58 توسط ... .